

Episkop mejnosti

ŠPELA LEDINEK LOZEJ | ZRC SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje

✉ spela.ledinek@zrc-sazu.si

Izveček: Episkop, osrednji program ZRC SAZU v okviru Evropske prestolnice kulture GO! 2025, ponuja videnje in razumevanje goriškega (ne)vsakdana onkraj neposrednega vidnega polja, izza vogalov in ovir. S serijo tedenskih dogodkov v Knjigarni kavarni Maks – okroglih miz, predavanj, pogovorov, predstavitev knjig, filmov in likovnih umetnin ter spremljajočo publikacijo v slovenščini, italijanščini, furlanščini in angleščini – bomo razkrili različne preteklosti, premislili mnogotere sedanjosti ter v dialogu z občinstvom gradili možne prihodnosti (novo)goriškega palimpsesta. Vsak mesec bo posvečen izbrani tematiki, ki bo izrisala razmejevanja in prepletanja goriškega somestja: jezikom, izročilom, dediščinam, knjižni produkciji, vojnarnam in prizadevanjem za sožitje, spreminjanju meja, izgradnji novega mesta, preteklim in današnjim migracijam, zelenemu in modernističnemu mestu, izolaciji, alternativnim in evropskim preteklostim ter prihodnostim.

Ključne besede: Episkop, Evropska prestolnica kulture, Goriška, meje, jeziki, dediščina, migracije, sožitje, preteklost, prihodnost.

L'Episcopio dei confini

Riassunto: L'Episcopio dei confini è il programma centrale dell ZRC SAZU all'interno della Capitale Europea della Cultura GO! 2025. Questo progetto offre una prospettiva unica sul quotidiano e non, del Goriziano, andando oltre ciò che è visibile a prima vista e esplorando angoli nascosti e aspetti meno conosciuti. Attraverso una serie di eventi settimanali nella Cafè libreria Maks – tra cui tavole rotonde, conferenze, presentazioni di libri, film e opere d'arte – e la pubblicazione in sloveno, italiano, friulano e inglese, Episcopo rivela diversi aspetti del passato, riflette su molteplici presenti e costruisce dialoghi con il pubblico per immaginare possibili futuri del palinsesto goriziano. Ogni mese sarà dedicato a una tematica specifica, come lingue, tradizioni, patrimonializzazione, letteratura, guerre e tentativi di convivenza, cambiamenti dei confini, sviluppo urbano, migrazioni passate e attuali, città moderne e verdi, isolamento, e alternative europee del passato e del futuro.

Parole chiave: Episcopio, Capitale Europea della Cultura, Gorizia, confini, lingue, patrimonio, migrazioni, convivenza, passato, futuro.

Episkop, osrednji program sodelavcev in sodelavk **Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti** v okviru **Evropske prestolnice kulture GO! 2025**,¹ ponuja videnje in razumevanje goriškega (ne)vsakdana onkraj neposrednega

vidnega polja, izza vogalov in ovir. S serijo tedenskih dogodkov v **Knjigarni kavarni Maks** – okroglih miz, predavanj, pogovorov, predstavitev knjig, filmov in likovnih umetnin ter spremljajočo publikacijo v slovenščini, italijanščini, furlanščini in angleščini –

¹ Pripravo in izvedbo Episkopa sofinancirata Javna agencija za raziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS) v okviru projekta *Episkop mejnosti: Premislek o goriških preteklostih in prihodnostih ob evropski prestolnici kulture, Nova Gorica 2025* (L7-462) ter Javni zavod GO! 2025 – Evropska prestolnica kulture v okviru projekta *Episkop – GO! Palimpsest*, ki je del uradnega programa GO! 2025.

bomo razkrili različne preteklosti, premislili mnogotere sedanjosti ter v dialogu z občinstvom gradili možne prihodnosti (novo)goriškega palimpsesta. Vsak mesec bo posvečen izbrani tematiki, ki bo izrisala razmejevanja in prepletanja goriškega somestja: jezikom, izročilom, dediščinam, knjižni produkciji, vojnem in prizadevanjem za sožitje, spreminjanju meja, izgradnji novega mesta, preteklim in današnjim migracijam, zelenemu in modernističnemu mestu, izolaciji, alternativnim in evropskim preteklostim ter prihodnostim. Tematiko bo vsako prvo sredo v mesecu uvedla predstavitev umetnine meseca, po izboru kuratorke **Klavdije Figelj**.

V prvem mesecu, naslovljenem **V začetku je bila beseda**, ki ga pod vodstvom **Janoša Ježovnika** pripravljajo v **Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša**, se bomo posvetili vlogi jezika kot temeljnega in hkrati kompleksnega sredstva medčloveškega sporazumevanja. Na Goriškem so skozi stoletja v različnih dinamikah in razmerjih sobivali slovenski, furlanski, nemški in italijanski jezik ter judovska kultura.

V februarju, ki ga sooblikujeta **Marjeta Pisk** iz **Glasbenonarodopisnega inštituta** in **Katarina Šrmpf Vendramin** iz **Inštituta za slovensko narodopisje**, bomo v pogovoru s strokovnjaki, z uprizoritvijo, filmi in umetno meseca prikazali raznolikost **goriških izročil**. Med štrigami, morami, krivopetami, pusti in drugimi (bajnimi) bitji ter z njimi povezanimi ohranjenimi, dokumentiranimi ali oživiljenimi verovanji, pripovedmi in šegami bomo iskali odgovore na vprašanja sobivanja raznolikosti in podobnosti.

Spomin človeštva, sklop dogodkov v mesecu marcu, ki ga vodita **Petra Kolenc** iz **Zgodovinskega inštituta Milka Kosa** in **Metoda Kokole** iz **Muzikološkega inštituta** je nadaljevanje misli, da je bila na začetku beseda – govorjena in peta beseda – in misel se je v času ujela najprej na glinaste ploščice, kamnite in lesene stele, v papirusove zvitke,

na pergament, kasneje papir in nazadnje na ekran. Ogledali si bomo eno največjih ohranjenih meščanskih knjižnic na Goriškem, knjižnico pravnika, alpinista in politika **Henrika Tume** ter prisluhnili glasbi iz starih gorških partitur. S sogovorniki bomo razpravljali o zgodovini branja na Goriškem, o vlogi meščanstva pri vpenjanju v evropske miselne tokove ter o pomenu branja v digitalni dobi.

Namen dogodkov v aprilu, posvečenem **besedam in rečem**, ki jih sooblikujeta **Jasna Fakin Bajec** ter **Martin Pogačar** iz **Inštituta za kulturne in spominske študije**, bo prek predmetov spoznavati in razmišljati o odnosih med osebo ter stvarjo, med živim in neživim, kulturo in naravo, subjektom in objektom. S povabljenimi gosti se bomo spraševali, kako prek predmetov interpretirati sodobni svet, ki ga rišejo raznobarni odtenki spoznanj iz preteklosti, sodobni interesi ter nejasne prihodnosti.

Petra Svoljšak iz **Zgodovinskega inštituta Milka Kosa** se bo s sogovornicami ter sogovorniki spraševala o **vojni in miru**. Vprašanje, kaj je vojna in kaj je mir, se dandanes zastavlja vsakodnevno, tako da izgublja potreben nabož; zdi se, da je čas miru le čas vojnega predaha. Vojne so imele in imajo poseben odjek na obmejnih območjih, kjer so se tudi po poveljnih sporazumih bile bitke za interpretacijo, za dediščino in spomin, kar je bremenilo in še vedno bremeni medsebojne, midsosedske ter meddržavne odnose.

Goriška je bila – tudi zaradi vojn in poveljnih razmejitev, kot bosta junija z gosti in gostjami osvetljevala **Mirjam Milharčič Hladnik** in **Aleksej Kalc** iz **Inštituta za slovensko izseljenstvo in migracije** – v zadnjih stoletjih prizorišče **migracij**, ki so sooblikovale ljudi, gradile, razgrajevale in spet obnavljale odnose, družbene skupnosti ter kulturna okolja. In Nova Gorica je osrednji primer tega dogajanja – primer na novo postavljenega mesta, produkta velike zgodovine mednarodnih konfliktov in tektonskih geopolitičnih

sprememb, ki se je razvilo ter razživel s priseljevanjem od blizu in daleč.

Politične odločitve o miru in migracije so (z)gradile novo mesto, Novo Gorico in njeno **modernistično** urbanistično strukturo in – mestoma postmodernistično – arhitekturno tkivo. Osrednje urbanistične, arhitekturne in likovne spomenike mladega mesta nam bodo v juliju predstavile sogovornice **Helene Seražin** iz **Umetnostnozgodovinskega inštituta Franceta Steleta**.

Modernistično mesto je bilo zasnovano kot mesto park in je dobilo z razmejitvijo v doto botanični vrt na Rafutu, mestni gozd Panovec ter v gospodarjenje Trnovski gozd. O raznolikih **zelenih površinah** v goriškem somestju in ob njem na obeh straneh meje med Alpami, Jadranom in Krasom ter njihovem pomenu za dobrobit ljudi (in neljudi) bo z gosti in gostjo v avgustu govoril **Aleš**

Smrekar iz **Geografskega inštituta Antona Melika**.

September, ki ga sooblikujeta **Dan Podjed** iz **Inštituta za slovensko narodopisje** in **Lilijana Šprah** iz **Družbenomedicinskega inštituta**, bo posvečen **izolaciji**. Ta je lahko konstruktivna samota, ki podžge ustvarjalnost in inovativnost, ali pa destruktivna osamljenost, ki spodbudi nostalgčno zatekanje k preživetim vzorcem. Na delavnici bosta prikazala, kako v sodobnem svetu doživeti samoto in biti manj osamljen ter kako se odklopiti od naprav in priklopiti na skupnost.

Oto Luthar iz **Inštituta za kulturne in spominske študije** se bo s sogovorniki in sogovornicami v oktobru, naslovljenem **GO PUNK**, posvetil problemu (ne)zgodovinenja novih družbenih gibanj, tj. civilnodružbenih skupin, alternativne kulture in umetniške produkcije, ki so sprožile preobrazbo federativne republike Slovenije v novo državo. V

središču dogodkov, ki bodo potekali v znamenju spomina na čas nezgodovinske oz. protizgodovinske generacije, bo pesniška produkcija slovenske punk scene.

V predzadnjem mesecu, posvečenem **grajenju Evrope**, bosta **Martina Bofulin** in **Nataša Rogelja Caf** iz **Inštituta za slovensko izseljenstvo in migracije** s sogovorniki ter sogovornicami z migrantsko izkušnjo, raziskovalci, aktivisti, literarnimi, likovnimi in gledališkimi ustvarjalci in ustvarjalkami razmišljali o življenju z mejami ter o poteh in gibanjih, ki gradijo nove prostore onkraj mej. V seriji okroglih miz in delavnic bomo govorili o živetih ter zamišljenih mejah, sledili potem in idejam, ki prečijo Goriško, Posočje in Istro, razmišljajo o novi stari Evropi, naslovili upe tistih, ki si v Evropo želijo, ter iskali rešitve za težave, ki se izrisujejo skozi vsakodnevna srečevanja.

V sklepnem mesecu, **GO(ODBYE) 2025!**, ki ga pripravljata **Saša Poljak Istenič** in **Jaro**

Veselinovič iz **Inštituta za slovensko narodopisje**, pa bomo govorili o razhajanjih med prihodnostmi v razvojnih strategijah, akcijskih načrtih, političnih ukrepih in naložbah v infrastrukturo ter vizijah državljanov. Kako si prebivalci mest zamišljajo prihodnost, kako jo pričakujejo in si zanjo prizadevajo? Ali mesta vključujejo te vizije v svoj razvoj in kako uspešna so pri tem? Kakšni so mehanizmi participacije in kako angažirani so sploh prebivalci? Predvsem pa: kakšno **prihodnost** smo gradili s projektom GO! 2025?